

Som det behagar

[nggallery id=125]

Äldre kvinnor möter inte samma acceptans som män. De bör inte klä sig alltför sexigt, det kan bli patetiskt. Gubbar är däremot ganska okej, oavsett.

Text: Therése Persson | Bild: Bibbie Friman, Maria Wallin | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 1 2011](#)

På barnavårdscentralens 4-årskontroller mäts och vägs och jämförs barn mot en normalkurva. För de flesta åldrar finns inga normalkurvor att jämföra gentemot. Däremot finns det gott om uppfattningar om hur människor är och borde vara i olika åldrar.

När man är liten får man vara liten och knubbig och söt. Nu måste man vara lång, smal och stilig och ha stora bröst.

Så beskriver 12-åriga Olivia de förväntningar hon möter som tjej på väg in i tonåren. Hon ingår i min doktorsavhandling *Kvinnlig för sin ålder – en intervjustudie om ålder, kropp och femininitet*.

Olivia använder ord som "får" och "måste". Men när jag lyssnar på inspelningen från intervjun hörs inte bara de stränga ordvalen, utan också Olivias distanserade och kritiska tonfall. Citatet säger något om normerande förväntningar på hur flickors kroppar bör se ut och förändras genom livet. Och citatet säger också något om hur en 12-årig flicka kan uppfatta och hantera sådana förväntningar och normer.

I en annan intervju tänker 34-åriga Fatima tillbaka på tonårstiden och hur tjejkompisarna en efter en började få bröst:

Fatima: [...] alla fick bröst.

Therése: Ja?

Fatima: Men jag hade ju knappt några. Och hur jag liksom,

jamen redan då började det vara jobbigt liksom. När man duschade på gymnastiken och ... Jag kommer ihåg Aylin, min kompis, hon hade jättefina bröst. Och jag kände bara gud, hon hade jättefina skjortor och dom satt så fint och hon hade kanske en liten topp och det vart en liten klyfta.

Therése: Ja.

Fatima: Och man liksom såg att, ja men killarna tittade på det och jag hade (med betoning:) ingenting och var liksom, visste inte, då visste man ju inte vilken behå man skulle köpa för att se lite bystig ut.

Vissa förändringar förväntas ske med flickors och kvinnors kroppar genom livet och i vissa åldrar. Bröstitillväxt är ett exempel på det. Även 15-åriga Moa berättar att hon otåligt ställde sig frågan: "När får jag tuttar?!" när hon var yngre.

Det finns ett åldersspann inom vilket det anses normalt och önskvärt att bröstet växer fram. Följden av sådana föreställningar, och av jämförelser flickor emellan och med rådande ideal för könet, kroppen och åldern, blir att om bröstet inte växer – eller om de växer snabbare alternativt långsammare än andras eller än vad som anses normalt – så riskerar det att uppfattas som avvikande.

Fatimas citat pekar mot att normer om kroppens utseende och utveckling i olika åldrar kan innebära att vissa kroppar uppfattas som fina och attraktiva, medan andra kan kännas fel eller obekväma. I de intervjuades tal om bröst, men också om att tappa mjölkttänder, att få sin första mens, eller att menstruationen upphör, samt andra förväntade förändringar av kroppen, framträder föreställningar om en för åldern och för könet normal utveckling genom livet. Konsekvensen blir att det som inte passar in i den bilden anges som onormalt. I relation till detta konstrueras storleken på Fatimas bröst som något problematiskt och som något det gäller att hitta strategier för att hantera, såsom behåmodeller som gör att man ser "lite bystig ut". I citatet är också killarnas blickar med och bekräftar vad som anses attraktivt för åldern, och det säger också något om vad som nonchaleras.

Men det verkar inte vara enbart kroppen som ska följa en sådan normalkurva. 59-åriga Gunilla säger att hon var "för ung" när hon fick barn. På liknande sätt använder personer som jag har intervjuat, såväl som jag själv, uttryck som "sent" och "tidigt", och de talar om att de inte har fått barnbarn "än", om att komma "tidigt" i klimakteriet, eller om att flytta hemifrån "sent". Det här sättet att uttrycka sig åskådliggör föreställningar om normala och eftersträvarvärda åldrar för barnafödande, giftermål, studier, flytta hemifrån, sexdebuten och andra händelser. Här verkar det finnas uppfattningar om rätt sak vid rätt ålder. Det gäller att händelserna, liksom kroppens förändringar, inträffar "on time".

Jag frågar Elin, som är 29 år vid tiden för intervjun, om hon tänker att det finns förväntningar på olika åldrar, och hon svarar att:

... fram tills nu så har, så tycker jag inte det finns såna jättehöga förväntningar. Men om jag liksom går över trettio och börjar komma upp liksom i, ja men dom flesta skaffar barn liksom mellan trettio och trettiofem och då kommer det säkert bli så, att man får en massa förväntningar på sig.

Samtidigt är Elin noga med att påpeka att hon aldrig skulle ta "första bästa", utan att hon vill ha "ett stabilt förhållande" som grund när hon bildar familj. Fnissande tillägger hon sedan att:

Men det gör ju även att jag måste ju liksom snabba upp mig på att hitta nån då så jag kan hinna bygga upp ett stabilt förhållande innan jag liksom skaffar barn och innan jag inte kan skaffa barn längre.

Åren mellan 30 och 35 skildras i citatet som den ålder en kvinna förväntas skaffa barn. Både förväntningar på att träffa någon och bilda familj mellan 30 och 35, och tanken om att detta bör ske innan hon "inte kan skaffa barn längre", kan upplevas som stressande. Fatima, som själv är 34 och mitt i detta åldersspann säger att: "jag känner ingen stress för min ålder", men fortsätter också resonemanget med att säga att hon kanske hade upplevt en viss åldersstress om livet hade sett

annorlunda ut:

Fatima: Jag kanske hade gjort det om jag inte hade haft barnen och levt själv.

Therése: Ja.

Fatima: Och inte träffat rätt man och allt sånt där.

Ålder framträder ibland som ett slags måttstock människor kan använda för att jämföra sig själva, andra, sitt eget och andras liv, emot. Som att vi utvärderar våra liv i relation till vad som förväntas för åldern och enligt måttstocken: Har jag åstadkommit och gjort vad som förväntas vid min ålder, eller ligger jag efter, är det något som fattas? I förväntningar av det här slaget korsas inte sällan normer om heterosexualitet, ålder och kvinnlighet. Baksidan med den här typen av normerande sätt att se på livet är att vissa liv riskerar att definieras som inte fullständiga eller inte tillräckligt lyckade.

Normerna får, eller ger, konsekvenser för människor. Elin som tidigare i livet drabbades av en hormonrelaterad cancer vet inte om hon kan ta graviditet som något självklart. Vetskapen om att hon kanske inte kommer att kunna bli gravid har lett till att hon har känt sig "mindre som en hel tjej". Här kopplas kvinnlighet samman med reproduktion och om de barnaalstrande förmågorna hotas så hotas även kvinnligheten. Då riskerar man att anses och beskrivas som mindre "hel" som kvinna.

"Jag är rena fallfrukten!" Med de orden berättar 80-åriga Torborg att hon skrattande beskrev sin ålder för några personer som verkade nyfikna på hennes ålder, men som drog sig för att fråga. Att likna en äldre kvinna vid en fallfrukt kan ställas i kontrast till poetiska liknelser mellan unga kvinnor och rosor som knoppas och slår ut i blom. Vad säger sådana typer av metaforer om vårt sätt att se på och värdera kvinnor genom livet? En fallfrukt leder tanken till något övermoget och passé. Med det inte sagt att det är så Torborg själv ser på sin ålder, eller att det är så hon menar att andra ser på henne.

Torborg avslutar istället sin historia med att säga att folk blev förvånade över att hon hade fyllt 80. I förhållande till föreställningar om att det är positivt för äldre kvinnor att se yngre ut kommer en sådan förvåning att uppfattas som en komplimang. Torborg lyckas på så vis med glimten i ögat framträda i ett mer positivt sken med hjälp av att upprepa en negativ bild av äldre kvinnor, deras utseende och kroppar. Kvinnor anses ofta äldre vid lägre åldrar än män, har tidigare forskning visat. Kvinnligt åldrande är dessutom laddat med mer negativa betydelser än mäns åldrande. Det innebär att kvinnor och män tillskrivs skilda egenskaper när de åldras. Äldre kvinnor och äldre män värderas med skilda måttstockar.

I intervjun med 41-åriga Katrin kommer vi in en del på kläder och normer om vad som passar sig eller inte passar sig i klädväg för kvinnor i olika åldrar. Katrin stannar en stund vid urringat och hon säger att hon tycker att det ser snyggt ut på en tjej i 20-årsåldern, men att det däremot inte ser bra ut på en kvinna som har kommit upp i och passerat 40: "Jag tycker det ser patetiskt ut på en fyrtioåring", säger hon. Ordet patetiskt används vid flera av intervjuerna. Vid ett annat tillfälle handlar det om ett par tajta jeans som avslöjar rumpan på ett, så som det beskrivs, för åldern opassande sätt. Även i det exemplet gäller det en kvinna i 40-årsåldern.

Ytterligare exempel rör den korta kjolen. Om kjollängd och ålder säger till exempel 56-åriga Rebecca skrattande: "Jamen kjolar som slutar här (visar på låret) det har man inte när man är över tjugo".

Det gäller plagg som visar lår, bröst och rumpa, det vill säga de delar av kvinnokroppen som förknippas mest med erotik och begär i vår del av världen. Det ligger nära till hands att tolka det som uttryck för uppfattningar om att det är olämpligt att påminna om och visa tecken på kvinnlig sexualitet efter en viss ålder, om att kvinnor i högre åldrar inte bör klä sig sexigt för då riskerar de att uppfattas som

patetiska.

Normer om att äldre kvinnors sexualitet bör döljas och tonas ner begränsar äldre kvinnors möjligheter att komma till uttryck. Men dessutom kan man se detta som ett både ålderistiskt och sexistiskt sätt att se på åldrande kvinnor och deras kroppar. Frågan är om vi verkligen vill ha det så här?

Varför talar vi om tecken på manligt åldrande med uttryck som gråa tinningars charm, medan tecken på att kvinnor åldras görs till något som bör döljas och motarbetas? Vad gör ungdomlighetsideal för kvinnor med vår syn på den åldrande kvinnokroppen, med vår syn på oss själva och andra?

"Jag är äldre men inte gammal" säger 75-åriga Maj i en intervju. Det är illustrativt för hur gammal ofta görs till något att ta avstånd ifrån. Gammal konstrueras som något man inte är och inte vill vara. Till att vara eller bli äldre kan personerna däremot knyta positiva aspekter som ökad trygghet, erfarenhet och självkänsla. 48-åriga Lena beskriver det exempelvis som "skönt att bli äldre". "Nästan så ligger det en längtan i det", säger 34-åriga Fatima när hon föreställer sig sitt eget åldrande som kvinna.

Parallellt finns dock beskrivningen av åldrande som kroppsliga nedgångar av olika slag. Personerna talar om krämpor, avtagande ork och hälsa som något att förvänta sig i hög ålder: "orken kan ju avta till viss del", som Mona, 59 år, uttrycker det. Och trots att Lena menar att det är "skönt" att bli äldre, beskriver hon också hur "fysiken blir sämre, alltså man orkar inte lika mycket" när man åldras.

De fysiska försämringarna framhålls som något att ta ansvar för och att försöka motverka för att "inte låta sig säcka ihop" som Lena kallar det, och Fatima säger att "det gäller att hålla sig i form". I de intervjuades tal om att med olika medel hålla åldrandet stången upprepas samtidigt typiska sätt att se på kroppen som formbar och som föremål för ständiga förändringar och förbättringar. I intervjuerna upprepas normer

om att det är individen själv som har ansvar för sin kropp och sitt åldrande. Det tycks vara upp till var och en att hålla formen och hälsan genom livet, att göra sina knipövningar mot inkontinens och att träna som en "investering" inför ålderdomen som en person kallar det. Det tycks vara "onödigt" att se äldre ut idag eftersom det finns en uppsjö av tjänster och produkter som kan färga bort de gråa håren och utplåna andra synliga tecken på att vi blir äldre.

Kampen mot tecken på åldrande kan ses som uttryck för ålderism eftersom det bekräftar idéer om att det är något negativt att åldras. Men här gäller det att gå en försiktig balansgång. Kvinnor uppmuntras att bekämpa och bemästra tecken på åldrande, men samtidigt bör de inte avslöja det bakomliggande arbetet för även då riskerar man att uppfattas som patetisk. Det verkar som om kvinnor både ska visa att de tar hand om sig och samtidigt att de inte anstränger sig för mycket.

Hotet om att bli sedd som patetisk kan betraktas som en reglerande kraft som bidrar till att normer om kvinnlighet, ålder, sexualitet och kropp ska upprätthållas. Men samtidigt som Katrin kan tala om kvinnor över 40 i urringat som patetiska har hon själv, som 41-årig kvinna, på sig en urringad blus under intervjun. Och i samma andetag som 56-åriga Rebecca säger att man inte bör ha kort kjol om man passerat 20, berättar hon att hon själv har en sådan kjol och även fått positiva reaktioner när hon satt på sig den.

Det ser jag som två exempel på hur normer inte alltid iscensätts på entydiga sätt, utan att man både kan bekräfta och ifrågasätta normer på en och samma gång. Det uppstår på så vis inte sällan sprickor och skevheter i hur normer kommer till uttryck under intervjuerna. Judith Butler menar att det är just sådana sprickor, eller sådana skeva iscensättningar, som kan leda till förskjutningar och förändringar av normerna. Genom att bråka med normer om hur flickor och kvinnor i olika åldrar bör vara, se ut och bete sig kanske vi på sikt kan urholka normernas ställning och öppna för fler möjligheter att komma till uttryck, förstå och bli förstodd som flicka, kvinna

och människa.

therese.p@home.se

Citaten är hämtade från Therése Perssons avhandling som bygger på intervjuer med 25 personer från 6 till 99 år:

Kvinnlig för sin ålder – en intervjustudie om ålder, kropp och femininitet. Persson, Therése 2010, Stockholm: Bullfinch Publishing.

Läs vidare

Blaakilde, Anne Leonora. 2005. Livet skal leves – forlæns, baglæns og sidlæns. Köpenhamn: Gyldendals

Butler, Judith. 2005. Könet brinner! Texter i urval av Tiina Rosenberg. Stockholm: Natur och Kultur

Calasanti, Toni & Slevin, Kathleen. 2001. Gender, Social Inequalities and Aging. Walnut Creek: Altamira

Ehn, Billy. 2007. Hur gammal är du, egentligen? I Jönsson, Lars-Eric & Lundin, Susanne (red.). Åldrandets betydelser. Lund: Studentlitteratur

Holstein, James & Gubrium, Jaber. 2000. Constructing the Life Course. New York: General Hall

Hörnfeldt, Helena. 2008. Är du normal, lille vän? Den svenska barnhälsovården och synen på barns utveckling. Tvärsnitt, nr 4, s. 24-27

Twigg, Julia. 2007. Clothing, age and the body: a critical review. Ageing and Society, vol. 27, s. 285-305

Yalom, Marilyn. 1999. Bröstens historia. Stockholm: Ordfront